

JOYCE CAROL OATES

Kostaja

Nyrkkeily on armottominta urheilua, mutta se voi myös olla urheilusta häikäisevintä, teatraalisinta ja arvoituksellisinta. Kun kuvaan kuuluvat rotuoppi ja kansallisuusaate, kuten Joe Louisin ja Max Schmelingin kuuluisissa raskaansarjan kamppailuissa 1936 ja 1938, historian laajimpaan levitykseen päässeissä nyrkkeilyotteluissa, lajin vertauskuvallisuus voi nousta eppisiin mittoihin.

Toisessa kohtaamisessa, kun New Yorkin Yankee-stadionilla kävivät vastatusten 24-vuotias neekerimestari-arvonimen haltija Louis ja 32-vuotias kansallissosialistien taistelijaässä Schmeling, kilvoittelevat yhtä hyvin Yhdysvallat ja natsi-Saksa kuin kaksi ylivertaisen taitavaa atleettia. Katsojia oli lähes 70 000, ja ympäri maailman koitosta seurasi arviolta 100 miljoonaa radionkuuntelijaa. ”Kaikkien aikojen suurin yleisö yhtään millegään.”

David Margolick, joka on kirjoittanut niinkin erilaisia tietokirjoja kuin *”Strange Fruit” -laulun elämäkerta*, *Yhdysvaltalaisen asianajajien intohimot ja rikkeet* ja *Taistelu Johnson & Johnsonin omaisuudesta*, ei taatusti ole etulyöntiasemassa, kun hän alkaa teoksessaan *Kunnian tuolla puolen* (2005)¹ kertoa tuttuakin tutumpaa urheilutarinaa. Louis–Schmeling-otteluita epätavallisine poliittis-kulttuurisine merkityksineen on eritelty enemmän kuin mitään muita maailman nyrkkeilemisii. Otteluparista on tullut ESPN-urheilukanavan klassikkosarjan vakiotavaraa; Louisista ja Schmelingistä kansakuntiansa ikonisina edustajina ennen ensimmäistä maailmansotaa on tehty tv-dokumentteja, jotka möyhivät sinnikkäästi samaa maaperää. Painokkain ja pihdeissään pitelevin viime aikojen kirja, jossa pureudutaan Louisin osaan tässä politisoidussa eppisessä draamassa, on Donald McRaen *Sankarit vailla kotimaata – Kuinka Amerikka petti Joe Louisin ja Jesse Owensin* (2003)².

Margolick saavuttaa paljon. Hänen nyrkkeilykirjansa tutkii tyhjentävästi Louisin ja Schmelingin välisen kilpailuasetelman taustat ja tarjoaa myötämieliset muotokuvat molemmista miehistä. Se selvittelee kotoista rasismia ja saksalaista antisemitismia. Se tarkastelee juutalaisten huomattavaa osuutta yhdysvaltalaisessa nyrkkeilyssä. Ja pitkin tarinaansa se laittaa jakoon kutakuinkin kenen hyvänsä mielipiteitä: nyrkkeilyasiantuntijoiden ja urheilutoimittajien, kuuluisuuksien ja tavallisuuksien, nimettömien kansalaisten, kaikkien, joiden sanomiset Louisista tai Schmelingistä päätyivät julkiseen tilaan, olipa niillä arvoa tai ei. Taiten keskitetyn *Strange Fruit*in kaltaista kulttuurikritiikkiä tämä *Kunnian tuolla puolen* ei ole, sen sijaan se on historiallinen raportti, kirjojen raskassarjalainen, joka hyvinkin kronikoi aiheensa täsmällisesti.

”Liian hyvä ollakseen totta, ja ehdottomasti totta kumminkin... kaunein tappelukone, jonka olen ikinä nähnyt”, näin kulkivat 1935 Ernest Hemingwayn kuu-

luisat rivit Joe Louisista, kun tämä oli 21-vuotiaana saavuttanut raakalaismaisen voiton entisestä raskaansarjan mestarista Max Baerista. Niin Louisille ominainen kehäytyi kuin ketkujen managerien häntä varten vaalima tahdikkaan eleetön julkinen hahmo synnytti vaikutelman robotinkaltaisesta tarkkuudesta, joka näennäisessä tunteettomuudessaan tuntui tappavaakin tappavammalta. ”Joe Louis ei ole mikään synnynnäinen surmaaja”, totesi Louisin valmentaja. ”Hän on tehdasvalmisteinen surmaaja.” Niin poikkeavia kuin Louis–Schmeling-yhteenottojen lopputulokset olivatkin – ensimmäisen matsin 12. erässä Louis joutui häpeällisesti Schmelingin tyrmäämäksi; uusinnassa saatiin harvinaista herkkua, kun Louis tyrmäsi Schmelingin avauserässä – nuori musta iskijä teki kummassakin vaikutuksen yhtä hyvin nyrkkiensä järjestyttävällä osuvuudella kuin myös jalkatyönsä säästeliäisyydellä ja yhdistelmälyöntiensä väkevyydellä. Jälkisonnylistonilaisin nykymitoin Louis oli ”pieni” raskassarjalainen, 187 senttiä pituutta, 193 senttiä ulottuvuutta ja (vuoden 1936 mittauksessa) 90 kiloa painoa, mutta hänellä oli suhteettoman laakeat kämmenet ja vahvan lihaksikkaat ranteet, kyynärvarret ja jalat. Juhlituissa varhaisissa otteluissaan, joita voi katsoa filmiltä, hän muistuttaa enemmän 00-luvun keskisarjalaista. Näkee myös, että Schmelingiä vastaan 1936 Louisin kokemattomuus maksoi hänelle voiton. Saksalaisottelija oli perehtynyt Louis-taltiointeihin ja pannut merkille tavanomaisen heikkouden tämän puolustuksessa: vasen hanska pyrki huomaamatta valahtamaan heti iskun jälkeen. (Sama puhekielellä: Tuhkimomieheksi sanottu James J. Braddock, raskaansarjanmestari 1935–1937, arvioi Louisin olleen ”oikean käden hölmö, joka aina suoran iskettyään kumartui liikaa ja työnsi suuvärkkinsä esiin tälliä kerjäämään”.) Uusintaottelua 22. kesäkuuta 1938 ehdittiin tiedotusvälineissä rummuttaa iskulauseella ”Päivänä jona vastakkain asettuvat Joe Louis ja Adolf Hitler”. Louis oli harjoitellut virheen pois, mikä tiesi musertavaa kyytiä vanhalle vastustajalle. Yhdysvaltalaisen ”Ruskean Pommikoneen” voitto saksalaisesta ”Miehevyyden Alttarista” oli niin ratkaiseva, ettei edes epäluuloinen Saksan lehdistö voinut rainaa ruodittuaan kiistää tulosta.

Kun Joe Louis vetäytyi alun perin 1949, hänen kehätalastonsa häikäisi: 15-vuotisen uran aikana 25 mestaruuden puolustusta, 60 voittoa (51 tyrmäyksellä) ja 1 häviö. Yhdessä kiistellyn edeltäjänsä Jack Johnsonin, ensimmäisen mustan raskaansarjan mestarin (1908–15),

ja vielä maineikkaamman seuraajansa Muhammad Alin (1964–67; 1974–78; 1978–79) kanssa Louisia pidetään historian suurenmoisimpana raskaansarjan nyrkkeilijänä. Hän on ylhäisempi kuin esimerkiksi Rocky Marciano, joka löi hänet 1951 Louisin huonosti harkitun paluun jälkeen. Kuten monet entiset mestarit, Louis joutui jatkamaan uraansa taloudellisista syistä. Seurasi nöyryytys. Hänen tilejään oli hoidettu niin huonosti, että vaikka ottelijan sanottiin tienanneen 40-luvun lopulle tul- taessa 4,6 miljoonaa dollaria, hän oli käytännöllisesti katsoen puilla paljailta. (Isänmaallisen mutta naiivin ja- lomielisyyden eelenä hän oli 40-luvun alussa lahjoittanut kahden ottelunsa tulot Yhdysvaltain sotaponnistelujen hyväksi, minkä vuoksi verottaja jahtasi häntä hellittä- mättömästi tuohon aikaan jättiläismäisten, lähes puolen miljoonan taalan rästien tähden.) Vähän niin kuin kar- maisevimmissa saduissa, aikansa kunnioitetuin urheilija, mies, joka ”teki todeksi huikeimman neekeriyhteyden, mitä Amerikka on koskaan nähnyt”, päätti uransa am- mattipainijana, sitten ”tervehtijänä” Las Vegasin Cae- sarin Palatsissa, missä huumeriippuvainen ja vainohar- hainen Louis kuoli 1981 sydänkohtaukseen ja yleiseen ruumiinluhustumiseen 66-vuotiaana.

Ironisena vastakohtana aina ovela, kameleontti- mainen ja sulava Max Schmeling selvisi. Hän luovi nyrk- keilykehän bruttaaleista käänteistä ja vuoden 1938 tap- piotraumasta sekä säilytti kotimaansankarinmaineensa – ”Kaikkien sarjojen Saksan mestari” – halki pitkän jul- kisen uransa alituisine omamarkkinointeineen ja itsemy- tologisoineineen. Margolickin sanoin: ”Miehestä, joka oli kyllin muokkautuvainen sopiakseen niin Weimarin tasavaltaan kuin Kolmanteen valtakuntaankin, tuli nyt Länsi-Saksan tunnuskuva, sen talousihmeen ja aloitte- levan demokratian mallihahmo.” Schmeling eli 99-vuo- tiaaksi ja kuoli miljonäärinä.

Niin hallitseva kuin Joe Louis olikin kehässä, hän synnytti olennaisesti passiivisen vaikutelman mie- hestä, jota muut saattaisivat käyttää hyväkseen³. Max Schmeling taas näyttää olleen muitten täysimääräinen hyväksikäyttäjä. Ulkonäöltään Schmeling muistutti nyrkkeilyšortseissaan enemmän Manassan Moukaroojaa Jack Dempseyä kuin arjalaisen miehisyyden keulakuvaa, mutta hänen kehätyylinsä oli Dempseyen salpaamattoman aggressiivisuuden vastakohta: ”viileämpi, hitaampi, meto- disempi – teutoninen.” Nuorena Schmeling oli ylpeillyt tuttavuuksistaan saksalasiin älyköihin, kuten elokuva- ohjaaja Josef von Sternbergiin, taiteilija George Grosziin ja Thomas Mannin romaanikirjailijaveljeen Heinrich Manniin: ”Taiteilijat, suokaa minulle suosionne – nyrk- keilykin on taidetta!” Riittävän neuvokkaana hän ei koskaan liittynyt natsipuolueeseen, osin siksi, että hänen tuottoisa uransa riippui yhdysvaltalaisesta (ja siten juu- talaisten hallitsemasta) nyrkkeilybisneksestä. Schmeling kuitenkin hyötyi korkeimpien kansallissosialistien tar- joamasta suojeluksesta ja Hitlerin ihailusta. Yhdysval- loissa hän korosti politiikan ja urheilun eroa, siinä missä hän oli Saksassa valmis käyttämään natsitervehdystä ja myöntymään urheilemisen natsistamiseen. Utalimman

”Liian hyvä ollakseen totta, ja ehdottomasti totta kumminkin... Kaunein tappelukone, jonka olen ikinä nähnyt.”

päätöksensä hän teki allekirjoittaessaan varsin nuorena ottelijana sopimuksen, jonka nojalla hän taisteli USA:ssa juutalaisen managerin Joe Jacobsin suojattina: Schmeling pysyi Jacobsin tallissa läpi Kolmannen valtakunnan juu- talaisvastaisten tuhojen. Margolick huomauttaa: ”Hän sai parhaan molemmista maailmoista: hän ansaitsi valtavasti rahaa [...] ja hän saavutti oman kansansa ja hallituksensa tuen. Ei ole mitään todisteita, ei missään hänen tuolloin sanomassaan tai tekemässään, että hän olisi joskus tus- kaillut jostain.” Schmelingin suurenmoisin tempku, sievoisempi kuin yhdenkään ottelun kassakertymä, oli Coca-Colan tarjoama jakelusopimus pohjoiseen Saksaan: se teki hänestä rikkaan juuri niinä vuosina, kun [alaba- malaissyntyinen] Joe Louis, jota tuo atlantalainen yhtiö ei ollut koskaan huolinut lähestyä mainosmielessä, mu- sertui velkoihinsa.

Kun yhdysvaltalainen nyrkkeily saavutti lakipis- teensä 1900-luvun alkupuoliskolla, Margolickin sanoin ”juutalaiset olivat joukolla lajin kimpussa, eivät vain kamppailijoina ja katselijoina, vaan myös [...] promoot- toreina, valmentajina, managereina, kehätuomareina, markkinoijina, tarvikevalmistajina, palveluntarjoajina, aikakirjaajina”. (Juutalaiset nyrkkeilijät? Kyllä vain, kuuluisimmat heistä olivat kevyensarjanmestarit Benny Leonard ja Barney Ross. Raskaassa sarjassa oli tosin sen verran pulaa mainostettavissa olevista juutalaisista, että ei-juutalainen Max Baer, vuosien 1934–35 karismaat- tinen mestari, esiintyi daavidintähti šortseissaan.) Halki uransa niin Louis kuin Schmelingkin yhdistettiin juu- talasiin nyrkkeily-yrittäjiin: Mike Jacobsiin ja Joe Ja- cobsiin. Michet eivät olleet sukulaisia, ja luonteeltaankin he olivat vastakohtat: Mike oli harvojen pitämä juro promoottori, kun taas Joesta, ”Broadway-kundin ruu- miillistumasta”, tykkäsivät nekin, jotka eivät luottaneet

häneen. Joe Jacobs ”omistautui fanaattisesti ottelijoilleen, joita hän mestaroi lakkaamattoman nerokkaasti”, siinä missä Mike Jacobs piittasi nyrkkeilijöistään niin vähän, ettei hän aina vaivautunut edes katsomaan näiden titteliotteluita: ”Hänelle totista urheilemista oli tapahtuman järjestäminen, vastapelurien jymäyttäminen, ahtareitten istuttaminen maksetuille paikoille. [...] Otteluiltoina hänet saattoi usein nähdä partioimassa pitkin stadionia tai jopa kaupustelemassa lippuja.” Yhtä kaikki ”Mike-setä” vastasi Joe Louisin ilmiömäisestä urasta. Hän rahoitti nuorta ottelijaa alussa ja sukki tämän mestarivalmiuteen vakuuttamalla, että Louisia markkinoitaisiin valkoiselle yleisölle tavalla, joka hävittäisi muistista kuvan leiskuvasta Jack Johnsonista. Margolick kirjoittaa:

”Louisista tulisi jackjohnsoniuden kertakaikkinen vastakohta. Hän puhuisi aina sävyisästi, kärkeäkäydetä ja kohteliaasti, saavuttipa mitä hyvänsä. Hän ei rehvastelisi, toljottelisi tai tepastelisi kehässä. [...] Hän käyttäytyisi aina arvokkaasti. [...] Hän pitäytyisi omanlaisissaan naisissa. [...] Hän ei milloinkaan veljeilisi valkoisten naisten kanssa, saatikka tälläytyisi samaan valokuvaan. Hän ei

ajaisi nopeaa autoa, ei ainakaan punaista autoa. [...] Lehdistö kylästettäisiin tarinoilla Louisin poikamaisesta hyvyydestä, hänen rakkaudestaan äitiään kohtaan, hänen äitinsä rakkaudesta häntä kohtaan, hänen antaumuksestaan Pyhälle Sanalle.”

Ilman tätä sävyisäksi rakennettua hahmoa, joka selittää nyrkkeitähden ”kohmeisen” julkisen esiintymisen, Joe Louisia tuskin muistettaisiin Peter Jacksonin ja Harry Willsin kaltaisena tarunhohdetoisena ”varjomestarina”. Yhtenä mustista ottelijoista, joilta virallisten arvonimien haltijat John L. Sullivan ja Jack Dempsey onnistuivat välttymään.

Schmelingin manageri Joe Jacobs, aina palavissaan kun oli, kiinnostui myös suojateilleen istuvista kunniallisista markkinamielikuvista. Hän oli kyllin ärhäkkä, välkky, keinokas ja rohkea tai uhkarohkea viedäkseen yhden nyrkkeilijöistään Georgiaan, missä Ku Klux Klan uhkaili Jacobsia. Westbrook Pegler, antisemitistinen sanomalehtikolumnisti, kutsui häntä ”newyorkilaiseksi katupojaksi, josta juutalaisuus suorastaan pisti silmään”, mutta knekkauspiireissä hänet tunnettiin Muskeli-Yusselina. Samaan aikaan kun aktivistijuutalaiset järjestivät saksalaisten tuotteitten ja Schmelingin kaltaisten yksilöiden

boikotteja, Joe Jacobs antoi näennäistä tukea natsi-Saksalle:

”Suurin osa heikäläisten juutalaisten ongelmista johtuu meikäläisistä juutalaisista.” Hampurissa 1935 sattui koomis-painajaismainen kohtaus, joka voisi olla Woody Allenin elokuvasta: Schmeling voitti ottelunsa ja haki kehään newyorkilaisen kieron juutalaisen managerinsa 25 000 ekstaattisen saksalaisen laulaessa kansallislauluaan käsivarret kohotettuina natsitervehdykseen:

”Jacobs joutui hetken hämmennyksiin. Mutta kun kaikki muut tervehtivät, hän ajatteli siinä kaiken kansan nähtävillä: mitä tässä muutakaan voi? Niin vain kohosi hänenkin käsivartensa, jos kohta sen kärkeen, sormien väliin, jäi nököttämään savuke. [...] Schmelingin käsi oli jäykkä ja vakaa, Jacobsin lötkömpi, kuin puolihuolimattomasti pirssiä pysäyttäisi.”

Joe Jacobs kuoli 42-vuotiaana sydänkohtaukseen 1940, vähän sen jälkeen kun hänen tähti-iskijänsä oli lopettanut nyrkkeilyn ja ryhtynyt *Wehrmachtin* laskuvarjojääkäriksi.

Nyrkkeilijän varsinainen nyrkkeileminen ei kestä

”Vieläkö sellaiset karkeat mutta ponnekkaat myytit kuin 'moraalinen' ylivertaisuus tai fyysinen verrattomuus hallitsevat kulttuuriamme? ”

kauankaan verrattuna siihen, miten pitkään hän valmistautuu, harjoittelee, ”juonittelee ja [...] politikoi”. Tämän kaiken Margolick selostaa tarkoin. Tästä syystä vain hyvin pienen osan kirjasta haukkaavat itse Louis-Schmeling-ottelut. Luvut kuluvat enimmäkseen eri lähteistä ammennettuihin persoonattomiin historiallisiin selvityksiin, joissa kirjoittajan ääni alistuu aineistolle. Kaiken ynnäilyn keskellä suorutta ja värikkyyttä tarjoavat aikakauden monesti kivulloisen rassistiset lehti-leikkeet. Toisinaan mukaan tulee eräänlaisen koomisen surrealismin purkauksia, kuten tässä, vuoden 1938 otelun dramaattista päätöstä seuranneessa äkkikollaasissa:

”Seisomapaikoilla puhkesi metakka. Tallulah Bankhead pomppasi pystyyn ja kääntyi takanaan seisseiden Schmeling-fanien puoleen: 'Mitä minä teille sanoin, senkin nartunpenikat!' hän kiljui. Valkoiset halusivat mustia. 'Onnellisimmat näkemäni ihmiset tässä otelussa eivät olleet neekereitä vaan juutalaisia' huomautti eräskin musta kirjoittaja. 'Edessäni olevalla rivillä istui pitkä letka juutalaisia – ja he pääsivät koko juutalaiselämänsä parhaisiin tunnelmiin.' [...] 'Hakkaa helvettiin se saamarin saksalaisäpärä!' W. E. B. Du Bois, elinaikainen germanofiili, joka harvoin kiroili, karjui hillittömästi Atlantassa. Hollywoodissa Bette Davis hyppi ja pomppi; hän oli voittanut 66 taalaa Warner Brothersin omassa vedonlyönnissä. [...] 'Kaikki tanssivat ja lauloivat.' Woody Guthrie kirjelmöi Santa Fen suunnalta: 'Katsoin, kun väki nauroi, käveli, lauloi, tanssi ihme tansseja. Kuului 'Hurraa, Joe Louis!' 'Helvettiin Max Schmeling!' intiaanikielillä, meksikoksi, espanjaksi, kaikilla valkolaisten kielillä.”

(Tässä sitä on historiaa kuin antiikin kansantaiteena, kuin Thomas Hart Bentonin muraalimaalauksena.)

Kaiken kunnianhimoisen tosiasiaisen tislailun ja mielipidemyräkan seassa opuksesta näyttää puuttuvan kirjailijakohtainen näkemys: miten David Margolick mieltää Louis-Schmeling-ilmion? Vieläkö sellaiset karkeat mutta ponnekkaat myytit kuin ”moraalinen” ylivertaisuus tai fyysinen verrattomuus hallitsevat kulttuuriamme? Eikä

yksikään kommentaattori monipäisen kommentaattoriston keskuudessa tuonut esiin sitä ilmeistä tosiasiaa, että Joe Louis löi Max Schmelingin kehässä, koska tuona iltana hän oli parempi nyrkkeilijä, ei sen vuoksi, että hän oli parempi ihminen tai edusti parempaa maata? Eikö ainoakaan lausunnonantaja huomannut, ettei nyrkkeilyllä, kuten ei sodallakaan, ole mitään tekemistä hyveellisyyden kanssa? Jopa päätösluvussa kirjoittajan ääni pysyy kumman vaimeana, kun sentään odottaisi jotakin hienojakoista, asioista perillä olevaa ja sitoutunutta kannanottoa, joka elävöittää kovin Margolickin *New York Timesin* kolumneista koottua asianajokirjaa *At the Baria* (1995).

Yhtä kaikki kronikkana ajasta, joka ei ole lainkaan niin mennyttä kuin saattaisimme toivoa, *Kunnian tuolla puolen* on arvokas lisä urheilu- ja kulttuuriniteitten karttuvaan kirjastoon, samalle hyllylle kuin Gerald Earlyn *Sinelmien kulttuuri* (1994) ja Geoffrey C. Wardin *Anteeksi-antamatonta mustuutta: Jack Johnsonin nousu ja tuho*.⁴

Suomentanut Jarkko S. Tuusvuori

(alun perin: *The Avenger*. New York Times Book Review, 2/8/05. Julkaistu uudelleen osana *On Boxingin* (1987) uutta painosta. Harper Perennial, New York 2006.

On Boxing julkaistiin tänä keväänä ensimmäistä kertaa suomeksi: Nyrkkeilystä (niin & näin -kirjat))

Viitteet

- 1 *Beyond Glory. Joe Louis vs. Max Schmeling, and a World on the Brink*. Random House, New York 2005.
- 2 *Heroes Without a Country. America's Betrayal of Joe Louis and Jesse Owens*. Ecco, New York 2003.
- 3 Ks. Louisin yhdessä Edna & Art Rust Jr.:n kanssa kirjoittama *Joe Louis. My Life*. Harcourt Brace Jovanovich, New York 1978.
- 4 *The Culture of Bruising. Essays on Prizefighting Literature and Modern American Culture*. Ecco, New York 1994; *Unforgivable Blackness. The Rise and Fall of Jack Johnson*. Knopf, New York 2004.